NTNU **S-sak 16/09**
Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
17.03.09 SA/ELI
Arkiv: 2008/14888

N O T A T

Til: Styret
Fra: Rektor
Om: Språkpolitiske retningslinjer for NTNU

Tilråding:

Styret vedtar språkpolitiske retningslinjer for NTNU (se vedlegg).

Bakgrunn

Globalisering og internasjonalisering innebærer at det norske språket i likhet med andre nasjonalspråk er i en presset situasjon. Engelsk har fått en unik posisjon som internasjonalt kommunikasjonsmiddel og hjelpespråk. Bruken av engelsk øker, også når kommunikasjonen egentlig ikke krever det. Nasjonalspråk verden over møter stadig sterkere konkurranse fra engelsk også på sine språklige hjemmemarkeder. Det betyr at det norske språket står overfor trusselen om domenetap, og det har allerede tapt posisjon som det naturlige bruksspråket på enkelte samfunnsområder.

I høyere utdanning og forskning trekker internasjonalisering, globalisering og vitenskapelig merittering i retning av internasjonaliserte campus, med bruk av engelsk som undervisningsspråk og utvikling av fagterminologi på engelsk. Internasjonaliseringen innebærer bl.a. at studentene må få en utdanning og kompetanse som de kan bruke også internasjonalt, og at institusjonene må tiltrekke seg internasjonale studenter og dyktige medarbeidere fra utlandet. Med Kvalitetsreformen ble alle høyere utdanningsinstitusjoner oppfordret til å fortsette utbyggingen av fagtilbud på engelsk. I Stortingsmelding nr. 14 ”Internasjonalisering av utdanning”, anbefaler Kunnskapsdepartementet at det skal legges større vekt på internasjonalisering hjemme, blant annet ved at det flerkulturelle og internasjonale perspektivet skal prege ”opplæring og utdanning og utviklingen av utdanningsinstitusjoner”.

Men høyere utdanning og forskning er samtidig den aller viktigste sektoren for å trygge, styrke og utvikle det norske språket som et rikt og funksjonelt hovedspråk i Norge. Det er norsk høyere utdanning som først og fremst kan bidra til å verne norsk mot domenetap og sikre at det norske samfunnet har en faglig og terminologisk utvikling på eget språk.

Det er denne utfordringen og dette dilemmaet NTNU og andre norske utdanningsinstitusjoner står overfor. For NTNU ligger det en spesiell utfordring i at vi har det nasjonale ansvaret for teknisk-naturvitenskapelige fag og dermed for utvikling av en norsk fagterminologi innenfor disse fagene.

Overordnet norsk språkpolitikk

Det overordnede målet for norsk språkpolitikk, slik det kommer til uttrykk i Storingsmelding nr. 35, "Mål og mening", er å sikre det norske språkets posisjon som et fullverdig, samfunnsbærende språk. Det vil si som et overordnet fellesspråk som holder storsamfunnet sammen og gir det identitet. Begrepet "fullverdig" innebærer at språket skal kunne brukes i alle sammenhenger, at det er i levende bruk i alle deler av samfunnslivet, på alle språklige bruksområder og i alle språklige bruksfunksjoner.

For øvrig byger norsk språkpolitikk på følgende premisser:

- Likestilling mellom bokmål og nynorsk
- Vern og fremme av samisk, norsk tegnspråk, og språket hos nasjonale minoriteter.
- Fremme av det nordiske språk- og kulturområdet.
- Økt kompetanse i engelsk og andre fremmedspråk i befolkningen.

Det strategiske svaret på trusselen om domenetap for norsk i norsk språkpolitikk er *parallellspråksbruk*. Dette begrepet innebærer at to eller flere språk, i praksis engelsk og norsk, sidestilles i samme domene. Sidestillingen skal ikke være total. Det er et grunnleggende premiss at bruken av norsk skal være det foretrukne også innenfor parallellspråksbruk. Likevel må vi oppfatte parallellspråksbruk som en fleksibel strategi som kan utformes på ulik måte, avhengig av hva slag domene det er snakk om, og hvilke utfordringer som kjennetegner dette domenet.

Stortingsmelding nr 35 prioriterer en del tiltak i forhold til høyere utdanning og forskning. Følgende punkter er relevante for Styrets debatt om NTNUs språkpolitikk:

- Regjeringen vil fremme forslag om å lovfeste at universiteter og høgskoler har ansvar for å vedlikeholde og utvikle norsk fagspråk. (Forslaget har nettopp vært på høring.)
- Regjeringen legger til grunn at norsk skal være hovedspråket ved norske universiteter og høgskoler med unntak av samisk høgskole.
- Det blir lagt til grunn at universitet og høgskoler utformer individuelt tilpasset språkstrategier.
- Universitet og høgskoler bør vurdere behovet for å organisere særskilte språktjenester, blant annet med tilbud om språkvask av manuskripter på engelsk og andre internasjonale språk.
- I doktoravhandlinger som er skrevet på engelsk eller andre fremmedspråk skal det stilles krav om et fyldig sammendrag på norsk, og tilsvarende skal det være krav om sammendrag på engelsk for avhandlinger på norsk.

Prosessen fram mot en språkpolitikk for NTNU

I mars 2008 nedsatte rektoratet et utvalg som ble bedt om å utarbeide forslag til en språkpolitikk for NTNU. Leder av utvalget var professor, *Are Holen*, prodekan ved Det medisinske fakultet. Utvalget hadde medlemmer både fra det vitenskapelig fagmiljøet, biblioteket, studentene og administrasjonen. Utvalget forholdt seg i sitt arbeid til de retningslinjene for språkbruk i undervisning, forskning og formidling som styret i Universitets- og høgskolerådet (UHR) har utarbeidet, og til tilsvarende arbeid ved de andre universitetene.

Utvalget leverte et enstemmig forslag i september 2008. Forslaget ble behandlet i Utdanningsutvalget, sendt på høring til fakultetene, og deretter diskutert i dekanmøtet. Det forslaget rektor nå legger fram for NTNUs styre, er et forslag som er bearbeidet etter høringsrunden og debatten i dekanmøtet.

Rektors kommentarer

Allmenne prinsipper

NTNU har som mål å bli internasjonalt fremragende. NTNUs studenter og ansatte deltar på en internasjonal arena, og internasjonale studenter oppholder seg ved NTNU i kortere og lengre tid. Samtidig som NTNU har mål om å bli internasjonalt fremragende, må NTNU ivareta og utvikle norsk språk og kultur og norsk fagterminolog innenfor sine områder. Det betyr at det må være en bevisst bruk av norsk og fremmedspråk i all virksomhet ved NTNU, og at denne bevisstheten må nedfelles NTNUs språkpolitikk.

De allmenne prinsippene i forslaget som legges fram for styret, er i tråd med føringene i Stortingsmelding nr 35 og intensjonene i UHRs retningslinjer.

Punkt 4 om styrking av det skandinaviske språkfellesskapet har vært gjenstand for noe diskusjon. Norsk utgjør et lite språkområde. Det at norsk, svensk og dansk er gjensidig forståelige språk, gir oss tilgang til et større språk- og kulturområde, og er et verdifullt supplement til norsk språkkultur. I den nordiske språkdeklarasjonen sies det at en konsekvent parallellspråkstrategi innebærer at så vel Nordens samfunnsbærende språk som engelsk bør kunne brukes som vitenskapelige språk, at formidling av vitenskapelige resultater på Nordens samfunnsspråk bør være meritterende, og at det bør være tilbud om undervisning i vitenskapelig fagspråk, især i skrift, både på engelsk og på Nordens samfunnsbærende språk.

Fordelen ved å kunne samarbeide med skandinaviske partnere i forskning og utdanning på skandinavisk er åpenbar. Men å bevare og utvikle det nordiske språkfellesskapet krever bevissthet om at det er viktig. Dette reflekteres også i stortingsmeldingen. Rektor vil derfor sterkt anbefale at punktet om nordisk språksamarbeid blir stående.

Rektor vil for øvrig presisere at de språkpolitiske retningslinjene er nettopp retningslinjer og ikke del av en forskrift. De åpner derfor for faglig og pedagogisk skjønn.

Utdanning

Valg av undervisningsspråk er det området der pedagogiske hensyn og vern og utvikling av norsk språk og fagterminologi klarest kommer i konkurranse med internasjonalisering og deltakelse i det internasjonale kunnskapssamfunnet. Strategirapporten "Norsk i hundre" slår fast at primærpublisering av vitenskapelig forskning er et underdomene der norsk er i ferd med å bli sterkt marginalisert, men at dette er en situasjon vi må kunne godta innefor de fleste fagområdene "- så sant vi kan sikre stillinga for norsk språk innanfor formidling og undervisning". Det er gjennom undervisning i fagstudiet at vi må legge grunnlaget for at norsk fagspråk skal overleve. Et annet viktig moment er at all erfaring viser at den beste læringen foregår når det undervises på studentenes morsmål.

I forslaget som legges fram, skilles det mellom prinsipper for språkbruk på lavere grad/nivå og høyere grad/nivå og nasjonale og internasjonale studieprogram. Forslaget impliserer at det overordnede prinsippet om norsk som hovedspråk og bruk av parallellspråk gjøres gjeldende

med potensielt ulik vekting av norsk og engelsk for lavere og høyere nivå på de nasjonale studieprogrammene. Undervisning på lavere grad skal være på norsk, men med innslag av engelsk eller andre fremmedspråk der det er relevant og i det omfang det er relevant for programmets læringsmål. Undervisning på høyere grad kan være på engelsk, men med innslag av norsk der det er formålstjenelig pedagogisk eller faglig. Blant annet må det sikres at norskspråklige studenter kjenner den norske fagterminologien selv om undervisningen foregår på engelsk.

På de internasjonale studieprogrammene må undervisningen naturlig nok foregå på engelsk. Det har vært diskutert om undervisningen kan legges om til norsk dersom det bare er norskspråklige studenter som deltar eller om den fortsatt skal foregå på engelsk. Danmarks Tekniske Universitet (DTU) gjennomfører for eksempel konsekvent sine internasjonale program på engelsk selv om det bare er danske studenter i programmet. Både pedagogiske hensyn og hensynet til norsk språk kan tilsi at det kan være fornuftig å undervise på norsk gitt en slik situasjon. Rektor har derfor ikke anbefalt at DTUs praksis nedfelles som et prinsipp ved NTNU.

Forskning

Både UHR og språkutvalget ved UiO påpeker at forskningsspråket må avgjøres av det enkelte fagmiljø selv, og at valg av språk i vitenskapelig publisering må være et ansvar for hver enkelt forsker. UHR påpeker også at faglige vurderinger og behov for å kunne kommunisere med relevante nasjonale og internasjonale fagmiljø bør ligge til grunn for valg av publiseringsspråk. Utvalget i UHR mener derfor at norsk språk fortsatt bør være et relevant språk ved publisering innenfor noen fag. I de fleste fag bør likevel engelsk, eventuelt et annet internasjonalt språk, være hovedspråk i vitenskapelig publisering.

Det har vært diskutert om det er et urimelig krav at alle doktorgradsavhandlinger på et fremmedspråk uansett skal ha et sammendrag på norsk. Rektor mener at et sammendrag på norsk bør tilstrebes så langt det er mulig.

Dekanmøtet ønsket også at masteroppgaver på norsk skal ha et sammendrag på engelsk og at engelskspråklige masteroppgaver, med unntak av masteroppgaver på de internasjonale programmene, skal ha et sammendrag på norsk. Rektor deler denne oppfatningen.

Ressursbehov

I Stortingsmelding nr 35 foreslås det at institusjonene oppretter språksentre. Den primære oppgaven for et slikt språksenter vil være å arbeide for å bedre den språklige kvaliteten i muntlig og skriftlig norsk og engelsk, og skal omfatte både den vitenskapelige og administrative virksomheten.. Det påpekes at et senter bør tilby tjenester som språkkurs, språkvask, språklig veiledning, oversettelser m.m. En kan også tenke seg at en slik enhet kan omfatte kursvirksomhet og støttetjenester innenfor andre språk enn engelsk. Rektor vil vurdere dette forslaget. Innhold, leveranse og kostnader knyttet til et slikt senter må utredes før styret blir invitert til å gjøre et vedtak.

Kapasiteten på norskkursene for fremmedspråklige studenter og tilsatte ved NTNU må økes kraftig. Studenter og tilsatte som kommer fra land utenfor Skandinavia, skal få god anledning til å lære norsk språk og få kjennskap til norsk kultur og samfunn. Rektor vil komme tilbake til styret med et forslag til innhold og dimensjonering av norskkursene for fremmedspråklige i løpet av vårsemesteret.

VEDLEGG

NTNUs språkpolitiske retningslinjer

12.03.09

ALLMENNE PRINSIPPER

- NTNUs språkpolitikk skal bidra til å gjøre NTNU nasjonalt og internasjonalt fremragende.
- Universitetet har et særlig ansvar for å bidra til å utvikle norsk språk og norsk fagterminologi. *Norsk* omfatter både bokmål og nynorsk.
- Ved NTNU er engelsk det primære fremmedspråket. Som *fremmedspråk* regnes ikke-skandinaviske språk. Dansk og svensk regnes som *skandinaviske språk.*
- NTNU har som mål å styrke det skandinaviske språkfellesskapet, og vil derfor fremme bruk av framstående faglitteratur på skandinaviske språk både i undervisning og forskning når det er faglig relevant.
- NTNU skal fremme parallellspråklighet. Det innebærer et språklig mangfold der norsk brukes ved siden av ett eller flere fremmedspråk.
- Fagmiljøene skal bidra til å fremme god språkbeherskelse både blant studenter og tilsatte. De skal legge særlig vekt på at studenter og tilsatte skal beherske både norsk og engelsk.

UTDANNING

GENERELT

- Norsk er hovedspråket i undervisningen ved NTNU.
- De skandinaviske språkene svensk og dansk er sidestilt med norsk som undervisningsspråk.
- Faglitteratur og læremidler kan være både på skandinaviske språk, engelsk og/eller på andre fremmedspråk, så fremt studentene tilegner seg kunnskaper på et høyt internasjonalt faglig nivå. Der det finnes egnet faglitteratur på høyt nok faglig nivå på norsk, svensk eller dansk, bør fagmiljøene informere studentene om denne litteraturen.
- Når språklig kompetanse er et sentralt læringsmål i emnet eller studieprogrammet, skal det gå fram av emnebeskrivelser og studieplaner.
- Emnebeskrivelsene og studieplanene skal alltid informere om hvilket undervisningsspråk som primært blir brukt.

STUDIEPROGRAM FOR NORSKSPRÅKLIGE STUDENTER

- *Undervisning på lavere grad og på lavere grads nivå i profesjonsstudiene* skal i hovedsak være på norsk. Studenter både på lavere og høyere nivå skal kjenne den sentrale terminologien for sitt fagfelt både på norsk og engelsk, eller på andre fremmedspråk når det er relevant.

- Undervisning på engelsk kan gis uten nærmere godkjenning. Det kan også undervises på andre fremmedspråk når det er faglig relevant eller nødvendig.
- Undervisning på høyere grad kan gis med engelsk som hovedspråk. Uansett undervisningsspråk skal studentene kjenne til og kunne bruke norsk fagterminologi.
- Studenter på høyere nivå skal være i stand til å arbeide med sitt fag både på norsk og engelsk, eller på andre relevante fremmedspråk.

INTERNASJONALE STUDIEPROGRAM OG STUDIEPROGRAM MED FREMMEDSPRÅKLIG UNDERVISNING

- På internasjonale studieprogram undervises det på engelsk. Det kan likevel undervises på norsk dersom det ikke deltar fremmedspråklige studenter.
- Der undervisningen gis på engelsk eller et annet fremmedspråk for at studentene skal utvikle evnen til å forstå og utøve faget sitt i en internasjonal sammenheng, må undervisningen opprettholdes på engelsk eller det aktuelle fremmedspråket, selv om det ikke deltar fremmedspråklige studenter.

SPRÅKVALG I OPPGAVETEKSTER OG VED SKRIFTLIGE VURDERINGER

- Bruk av språk ved skriftlige vurderinger (eksamensoppgaver) er regulert i NTNUs studieforskrift, jf § 34 pkt 2-4.
- Når all undervisning gis på et ikke-skandinavisk språk, kan fakultetet bestemme at både oppgavetekst og besvarelse levert til vurdering skal være bare på det språket. I så fall skal det være angitt i emnebeskrivelsen.
- Vurderingsbesvarelser og masteroppgaver kan leveres på norsk, svensk, dansk eller engelsk hvis det ikke er fastsatt annen ordning i emnebeskrivelsen eller studieplanen.
- Der et annet fremmedspråk enn engelsk inngår i egenarten til emnet, i dets læringsmål eller pensum, fastsetter enheten selv hvilket språk kandidatene kan bruke i sine vurderingsbesvarelser.
- Masteroppgaven skrives på det språket som er mest relevant for innholdet i oppgaven og de praktiske forholdene for hver enkelt masterstudent. Masteroppgaver som skrives på norsk, skal ha et sammendrag på engelsk eller et annet relevant fremmedspråk. Masteroppgaver som skrives på et ikke-skandinavisk språk, skal ha et kort sammendrag på norsk.

FORSKNING

- Fagmiljøene skal arbeide for å fremme bedre språkbeherskelse og utvikle relevant fagterminologi – på norsk og engelsk, eventuelt andre fremmedspråk.
- Valg av publiseringsspråk er avhengig av hvem forskningen retter seg til og hva temaet for forskningen er. I en del faglige sammenhenger er norsk derfor det mest relevante fagspråket for vitenskapelig fagutvikling og publisering. I andre sammenhenger er engelsk, eller andre fremmedspråk, best egnet.
- Ut fra NTNUs visjon skal forskningsresultater gjøres allment kjent både internasjonalt og i det norske samfunnet. Tilsvarende skal internasjonale forskningsresultater i størst mulig

grad gjøres kjent i det norske samfunnet. De enkelte fagmiljøene ved NTNU må derfor ha både norskspråklig og relevant fremmedspråklig kompetanse.

- Doktoravhandlinger som skrives på engelsk eller et annet fremmedspråk, bør ha et norsk sammendrag. Doktoravhandlinger som skrives på norsk, skal ha et engelsk sammendrag, eventuelt også et sammendrag på et annet fremmedspråk.

FORMIDLING

- Norsk er det primære formidlingsspråket ved NTNU.
- Ved formidling rettet til internasjonale målgrupper er engelsk det primære språket.

ADMINISTRASJON, INFORMASJON OG SAMFUNNSKONTAKT

- Administrasjonen har norsk som sitt primære arbeidsspråk.
- Når NTNU henvender seg til tilsatte eller studenter med fremmedspråklig bakgrunn, skal det primært skje på engelsk.
- Administrativt tilsatte ved NTNU bør beherske norsk og engelsk.
- NTNU skal formidle sentral informasjon til både interne og eksterne mottakere på både norsk og engelsk.
- NTNU har som mål å gjøre all informasjon og saksutredning enkel, lett forståelig og entydig.

SPRÅKOPPLÆRING

- Systematisk språkopplæring for både studenter og tilsatte skal være en integrert del av NTNUs virksomhet.
- Studentene skal stimuleres til å utvikle sin akademiske framstillingsevne slik at de kan bidra faglig så vel nasjonalt som internasjonalt.
- Universitetstilsatte som skal undervise på engelsk i internasjonale studieprogram, skal ha tilbud om relevant språkopplæring og andre språklige tjenester for å sikre god undervisning.
- I NTNUs tilsettingsavtale for fremmedspråklige vitenskapelig tilsatte er det satt følgende krav om å beherske norsk eller et annet skandinavisk språk: ”Det forutsettes at den tilsatte innen en periode på tre år kan vise kunnskaper i norsk, eller et annet skandinavisk språk, på linje med trinn tre i kurset for fremmedspråklige holdt ved Institutt for språk- og kommunikasjonsstudier.” Fremmedspråklige tilsatte skal derfor sikres opplæring i norsk språk, kultur og samfunnsforhold. NTNU skal så langt det er praktisk mulig, gi fremmedspråklige studenter tilbud om relevante språkkurs i norsk språk og kultur.